

NOTES ENTORN DEL RENDIMENT FONOLÒGIC DE L'OPOSICIÓ /b/-/v/ AL TARRAGONÈS

ESTAT ACTUAL*

I

INTRODUCCIÓ

Barnils esquematitzà l'any 1919 una primera subdivisió ordenada dels dialectes i subdialectes del català. En aquella subdivisió concedia un lloc preeminent al *tarragoní* que, juntament amb l'*empordanès* — *salat* —, fruïa, segons Barnils, d'una entitat ben definida dins el complex lingüístic anomenat *català oriental*. A l'hora de fixar els trets diferenciadors del tarragoní, Barnils no vaciïllava: «El tarragoní, com és sabut, es distingeix per la diferència viva que fa entre la *v* i la *b*, contràriament a ço que ocorre en els altres parlars del català oriental on la *v* no és altra cosa que un signe ortogràfic sense valor fonètic.»¹

L'esquema dialectal fixat per Barnils ha estat modificat. Amb tot, els articles i estudis publicats posteriorment han continuat remarcant la importància d'aquella diferenciació fònica tot afegint les peculiars formes lèxiques del tarragoní. Alcover, Griera, Badia, Mariner i d'altres s'han ocupat del fenomen; a un altre nivell, l'*Atlas Lingüístic de Catalunya*² i l'*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica*³ han confirmat la vigència del fet opositiu. Els estudis de toponímia efectuats darrerament a diversos pobles del Camp — principalment al Tarragonès i al Baix Camp — han fet constar, en les transcripcions corres-

* [El present treball obtingué el Premi per a estudiants de la Societat Catalana d'Estudis Històrics de l'any 1976 corresponent a Llengua i Literatura. El Jurat que l'hi atorgà era format pels senyors R. Aramon i Serra, president de la Societat; A. M. Badia i Margarit, designat per l'Institut d'Estudis Catalans, i Joan Veny i Clar, designat per la Societat Catalana d'Estudis Històrics. — R. A. i S.]

1. P. BARNILS, *Dialectes catalans*, BDC, VII (1919), 6.

2. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1923-1936 (1.ª fase); 1963-1964 (2.ª fase) (= ALC).

3. I, *Fonètica*, I (Madrid 1962) (= ALPI).

ponents als topònims recollits, l'existència de la pronúncia làbio-dental allí on es produeix.⁴ No és casual, doncs, que el parlar que ens ocupa sigui classificat avui dia com a variant subdialectal del català central amb atributs propis i ben fonamentats.

I bé: així com a gran part del País Valencià, a les Illes i a l'Alguer hom conserva el tret fonètico-fonològic apuntat, no cal filar gaire prim per comprendre i observar que una articulació en altre temps tan característica, no tardarà dues generacions a desaparèixer per complet del Tarragonès. Això ens ha mogut a estudiar el fenomen en aquesta zona. L'elecció intenta d'atènyer dos punts: en primer lloc, contribuir a esclarir una mica la realitat lingüística del nostre País tot posant al dia les informacions que ja posseïm; en segon lloc, presentar i aplicar una metodologia dialectològica adequada per tal de descriure i interpretar la desaparició gradual d'un fet de parla en una zona poc extensa (346,39 kms.) i alhora apta per a portar a terme un estudi dialectal com el que proposem.

Agraïm l'ajuda rebuda de part del Dr. Joan Veny, així com les atencions que ha manifestat en tot moment envers aquest treball.

II

INDICACIONS METODOLÒGIQUES

Avui dia, els estudis dialectològics són objecte d'una veritable revisió de principis. La investigació geogràfico-lingüística és feta comparant estructures lingüístiques senceres i no fets isolats de parla. Podríem dir que la dialectologia estructural pretén de clarificar idees i cercar explicacions allí on solament regnaven argumentacions atomístiques.

Per tal de comprendre globalment com s'estructura aquesta nova orientació metodològica cal tenir en compte:

a) La rellevància de la noció *diasistema* que, d'altra banda, constitueix un intent fet des d'una posició rigorosament lingüística per tal de normalitzar la confusa denominació de *dialecte*. La noció de diasistema implica que el sistema lingüístic d'una llengua determinada ha d'ésser analitzat en virtut de la presència activa de subsistemes lingüístics diversos. Cada un d'aquests subgrups és una *variant* o *varietat* del diasistema integrant. En el terreny de la fonologia obtenim, així, el patró fonològic comú aplicable a realitats lingüís-

4. Entre altres cal esmentar: ALBERT MANENT, *Toponímia de Maspujols i el seu terme*, BASAT, XXXIII (1969), 229-246; *Toponímia de l'Aleixar i del seu terme* (Tarragona 1962); *Toponímia del terme municipal de la Febró*, BASAT (1973-1974), 163-192; *Toponímia de Vila-plana i el seu terme*, BRABLB, XXXIII (1969-1970), 77-106; RAMÓN AMIGÓ, *Els noms de lloc de les terres catalanes, III: Reus* (Reus 1957); *Els topònims del terme municipal i del poble de Constantí* (Tarragona 1968); *Els topònims del terme municipal i del terme de la Mussara* (Tarragona 1963); *Toponímia dels termes, municipis i nuclis de població de Castellvell del Camp i d'Almóster* (Reus 1968).

tiques concretes i determinades per trets — fonològics o fonètics — rellevants.

b) La importància de les línies *isoglosses*. Cada representació lineal d'aquest tipus delimita en la geografia l'ús de tal o tal tret lingüístic. Cal dir que la coincidència aproximada de diverses isoglosses (*feix d'isoglosses*) permet de fixar les varietats diasistemàtiques en tota la seva complexitat. En aquest sentit, el nostre estudi pot ésser qualificat d'anàlisi *monocrònica* en la mesura que considera les característiques d'una varietat diasistemàtica en un període temporal precís.

c) Una monocrònia presenta avantatges clars. Segons André de Vincenz, permet, entre altres coses, d'observar detingudament com una mateixa estructura fonològica manifesta entre parlars veïns divergències sensibles quant a la seva realització.⁵ El terme variant — o també variant geogràfica — reté així el seu valor fonamental.

d) Pel que fa al problema del canvi lingüístic, la llengua considerada geolingüísticament és subjecta al postulat següent: sincronia i diacronia no es contradueixen; són distintes posicions metodològiques d'examinar un mateix fenomen. Aquesta concepció ajuda a comprendre que tot canvi comporta la generalització d'una innovació, és a dir, l'adopció d'un nou tret funcional per part d'una comunitat. Alhora, aquesta propietat extensiva ha d'acompanyar una generalització intensiva, car solament argumentem un fet de mutació quan la innovació inicial s'ha produït en tots els contextos possibles i s'ha estès a tot el lèxic.⁶

e) La constatació del canvi s'efectua a través del fet de parla: les variants de realització fonemàtica justifiquen el postulat teòric-sincrònic de la mutació lingüística. Doncs bé; tal com remarca Coseriu, la mutació definitiva suposa una selecció i una conformitat conscient per part del parlant. Les alteracions físiques de *substància* depenen en tot moment d'aquesta possibilitat d'acceptació o de refús. Ací cal situar la intervenció de múltiples factors *exògens* de caire sòcio-lingüístic (influència de la tradició, força d'assimilació de la llengua comuna...).

No ens estendrem més en aquestes notes que, d'altra banda, considerem necessàries per a millor comprensió del text que segueix.

III

FACTORS D'ANÀLISI

1) *La localització geogràfica*. — Hem escollit, com apuntàvem a la introducció, la comarca del Tarragonès. En concret, les localitats enquestades han estat vint-i-tres:

5. ANDRÉ DE VINCENZ, *La méthode structurale et la géographie linguistique*, «Actes du X Congrès International de Linguistique et Philologie romanes», III (Paris 1965), 1019-1027.

6. E. COSERIU, *Sincronía, Diacronía e Historia* (Madrid 1973), 94.

Altafulla (A), la Canonja (LC), el Catllar (Ct), Constantí (C), els Gardells (G), el Morell (M), la Nou de Gaià (N), els Pallaresos (Pll), Perafort (P) i l'agregat de Puigdelfí (Pf), la Pobla de Mafumet (PMf), la Pobla de Montornès (PM), Renau (R), la Riera de Gaià (RG), Roda de Berà (RB), Salomó (S), la Secuita (Sc) i els poblats agregats de l'Argilaga (Ar), les Gunyoles (LG) i Vistabella (Vst), Vespella de Gaià (VG), Vilallonga (VI) i Vila-seca (V).

Cal remarcar que no hem inclòs en la investigació els pobles de Creixell de Mar, Torredembarra i Bonastre.

Ben poques vegades hom ha especificat la demarcació de zones diferenciadores de /b/ - /v/: amb freqüència, la denominació de Camp de Tarragona ha estat la solució de compromís escollida. Malgrat tot, Alcover, en enumerar una pila de pobles diferenciadors entre els quals no constava cap població del Tarragonès, constata en relació amb la làbio-dental: «a Tarragona sembla que també la confonen sovint.»⁷ Griera concretà una mica més i, segons ell, b llatina esdevenia fricativa làbio-dental a: «La part del domini del català oriental compresa des del riu Foix prop del Vendrell, Juncosa, Camp de Tarragona fins a la Conca de Barberà, Montblanc, Espluga, Vimbodí, muntanya de Prades, Falset, Montroig...»⁸ En aquells anys Manuel de Montoliu⁹ publicava un estudi sobre el lèxic de la zona i transcrivia *v* en posició escaient. El territori afectat comprenia diverses poblacions i entre elles Perafort, Vilallonga, el Morell, la Pobla de Mafumet, Constantí i la mateixa Tarragona.

Aquestes impressions foren confirmades per l'ALC en la seva primera etapa d'elaboració. Segons les transcripcions de Griera s'observava a Tarragona un lleuger règim de confusió en context intervocàlic: el so làbio-dental s'havia bilabialitzat i en alguns casos s'usava [b] en lloc de [v]. L'enquesta tingué lloc l'any 1920; després de la Guerra Civil, quan començà la segona etapa d'elaboració de l'ALC i les enquestes foren repeses, la pèrdua de l'oposició era ja evident i la bilabialització s'havia generalitzat completament.

Sanchis i Guarner i Moll investigaren a Vila-seca i a Roda de Berà amb el qüestionari corresponent a l'ALPI i els testimonis recollits informaven que la distinció era ben viva a ambdues localitats. Aquestes enquestes foren les últimes realitzades i venien a confirmar, en gran part, la localització que del fenomen opositiu havien postulat els lingüistes precedents.

En definitiva, el Tarragonès, bé que no analitzat exhaustivament, semblava, als ulls del qui llegís els articles esmentats o consultés l'ALC o l'ALPI, una unitat geogràfica on la diferenciació fonològica s'estenia des de Vila-seca a Roda — d'un extrem a l'altre de la comarca — amb l'única excepció de la capital Tarragona, que ja havia experimentat confusió.

2) *La selecció d'informants.* — Una primera divisió metodològica pot ésser la divisió per generacions. La dinàmica que presenta el marge de rendiment fonològic entre les unitats fonològiques estudiades, implica tenir

7. *Una mica de dialectologia catalana*, BDLIC, IV (1908), 297.

8. *El català oriental*, BDC, VIII (1920), 18.

9. *Petit vocabulari del Camp de Tarragona*. BDC, VI (1918), 38-51.

en compte el testimoni de vells, joves i individus d'edat mitjana. Designem amb III els més joves — entre vint i quaranta anys —, amb II els compresos entre quaranta i seixanta anys i amb I els més vells — més de seixanta anys. Un recompte de subjectes mostra que un 56 % és de tipus I, un 37 % de tipus II i un 7 % de tipus III. Hem prescindit d'un elevat testimoniatge d'individus III car les observacions incidentals que hem fet confirmen que aquesta generació no oposa /b/ - /v/.

El total absolut d'informants escollits és de cent quatre, més el testimoniatge d'altres subjectes no preguntats directament. La relació d'enquestats per localitat és major allí on la població total és més nombrosa. D'aquesta manera els resultats tenen una precisió més elevada en el cas del Morell (nou informants), la Canonja (deu informants), la Pobla de Mafumet (vuit informants) i Vila-seca (sis informants). En el cas de poblats semiabandonats o de pobles en procés demogràfic recessiu, les probabilitats d'exactitud són forçosament més minses.

El principi de selecció d'informants ha estat fet pensant que el postulat de generalització extensiva d'un tret lingüístic és ja quelcom consumat quan el canvi s'ha produït; contràriament, el grau d'adopció d'una innovació depèn en gran mesura de la capacitat del parlant. Per tal d'entrar a ocupar un lloc en el sistema fonològic d'una varietat geogràfica, qualsevol innovació fonètica ha de constituir-se com a fet unitari: mentre això no es produeixi, és justificable el testimoniatge per generacions així com l'exploració del major nombre possible d'informants.

Hem cregut convenient d'escollir solament fills autòctons de cada poble i de pares també autòctons. D'aquesta manera les conclusions d'aquest treball seran únicament vàlides per a aquest tipus d'informants, bé que prendrem també en consideració aquells casos — molt freqüents — que registren pares procedents d'altres pobles de la mateixa contrada o d'algun indret extracomarcal. Cal tenir present que una monocrònia no ha d'oblidar aquest fet: que la pronúncia oscilla d'un poble a l'altre i que l'única manera d'establir unes isoglosses precises, i alhora detallar les zones de transició, és fixant bé la procedència i antecedents generacionals de l'individu que hom enquesta. Podríem adduir exemples clars que demostren que la fixació del sistema fonològic i dels fets de norma lingüística (és a dir, allò que, d'una manera científica, anomenem *deix*) s'esdevé des dels primers anys de la vida.

També hem tingut en compte l'estat de conservació de la dentició del parlant i si ha passat temporades llargues fora de l'indret de residència; no hem fet distincions metodològiques pel que fa al sexe o a la instrucció rebuda. Respecte a aquest últim factor hem considerat que la capacitat d'ultracorrecció manifestada per qualsevol parlant mostra la vitalitat d'una articulació determinada. Una altra qüestió seria el fet que s'adonés del propòsit de l'enquesta i s'esforcés artificialment a fer sempre tal o tal pronúncia.

3) *L'enquesta*. — Hem seguit el mètode habitual d'interrogar indirectament el parlant per tal d'obtenir la pronúncia de mots determinats. Tot

ha estat fet d'acord amb el qüestionari que exposem més avall. Junt amb la transcripció dels mots seleccionats, executada segons el seguit de signes exposats per Badia a la seva *Gramàtica Històrica*,¹⁰ hem recollit, a part, formes d'interès per al nostre estudi a mesura que el parlant les anava emetent.

No hem enregistrat els resultats de cada enquesta sinó que hem optat per la transcripció directa *in situ*. D'aquesta manera ha estat tingut en compte el factor acústic (percepció auditiva dels sons) i el factor articulatori (percepció visual dels òrgans que intervenen en la producció dels sons): únicament una consideració conjunta d'ambdós factors permet d'establir una transcripció ben aproximada en circumstàncies conflictives. D'altra banda, hem pres nota de les consideracions lingüístiques personals dels individus entorn de la seva mateixa parla i, sobretot, entorn de la parla dels pobles veïns. No hi ha dubte que el parlant es comporta en tot moment com a veritable lingüista: les seves observacions metalingüístiques són fruit d'un contacte constant amb els subjectes de la mateixa comunitat i de les comunitats veïnes i, per tant, representen una constatació evident i no gens gratuïta.

Cal esmentar també que hem tingut en compte el *tempo* d'emissió — *tempo* ràpid o *tempo* lent — de les seqüències fòniques.

4) *El qüestionari*. — En la seva *Phonologie et Géographie linguistique*¹¹ Troubetzkoy ja apuntava que les diferències entre el que ara anomenem varietats geogràfiques d'un mateix diasistema podien ésser fonològiques, fonètiques i fonètico-etimològiques. Hem estructurat el qüestionari segons aquesta gamma de possibilitats. En concret, l'elaboració ha estat feta pensant:

a) Que la pèrdua de l'oposició /b/ - /v/ podria afectar l'inventari fonemàtic d'un possible diasistema del català central. Així resta justificada la inclusió de parells mínims en el qüestionari tot respectant les possibilitats sintagmàtiques, és a dir, les condicions d'aparició en un context de les formes morfològiques escollides. Cal distingir, doncs, els parells mínims perfectes dels no perfectes.

b) Que la distribució fonemàtica és molt important a l'hora d'explicar les motivacions inicials d'una innovació. Aquesta concepció adquireix més relleu quan, com remarca Troubetzkoy, les diferències fòniques etimològiques seleccionades a base d'una distribució contextual determinada, es troben en relació directa amb diferències fonològiques de funció. En el cas de l'oposició fonològica que estudiem sempre es produeix una compensació fònica de *b* per *v* i el principi de les diferències etimològiques compensatòries pot ésser aplicat.

c) Que l'adaptació fònica que d'una forma lèxica importada fan els parlants d'una localitat, demostra fins a quin punt continuen vigents algunes distincions fonològiques o fonètiques. En aquest sentit ens ha estat de gran

10. A. M. BADIA MARGARIT, *Gramàtica històrica catalana* (Barcelona 1951), 18-19.

11. TROUBETZKOY, *Phonologie et Géographie linguistique*, dins *Principes de Phonologie* (Paris 1970), 343-350.

utilitat l'estudi de Sebastià Mariner, *Castellanismos léxicos en una habla local del Campo de Tarragona*.¹²

Junt amb l'article esmentat hem utilitzat el *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'Alcover-Moll,¹³ el *Diccionario Crítico Etimológico de la Lengua Castellana* de Corominas,¹⁴ la *Gramàtica Històrica* de Badia i el recull de Manuel de Montoliu mencionat anteriorment.

Els vuitanta-set termes inclosos són:

Parells mínims:

a) *Parells mínims perfectes*: 1. *beure / veure*; 2. *bena / vena*; 3. *ball / vall*; 4. *bel / vel*; 5. *bull / vull*; 6. (*a)cabar* (realitzat amb absència del so vocàlic inicial) / *cavar*; 7. *cabellet / cavallet* («anella per on passen els estenallers de l'arada»);¹⁵

b) *Parells mínims imperfectes*: 8. *bé / ve*; 9. *beu / veu* (en seqüències com *Aquest té molt bona...*); 10. *bela / vela* (en contextos com *La barca porta...* o *La tartana porta...*); 11. *buit / vuit*.

El qüestionari presentava altres formes opositives que no han estat confirmades pels informadors o bé ho han estat molt parcialment. Oferim la llista d'oposicions no constatades però preparades en un principi: *baca* (gallicisme desconegut entre els sectors d'edat avançada / *vaca*; *baró / varó*; *belar / velar* (forma massa culta); *bis* (forma infreqüent) / *vis* («pern, caragol d'enroscar»);¹⁶ *bolcar* (pronunciat sempre [buká])¹⁷ / *volcà*.

D'altra banda hem pogut reconstruir un nou parell mínim sota una mateixa forma ortogràfica *vol*: es tracta de [ból] / [vól] en seqüències com *Les campanes toquen al ... / De sopa no en ... més*.¹⁸

Distribució fonemàtica contextual:

a) Posició inicial:

B-: 12. *bací* (*BACCĪNU); 13. *balança* (*BILANĀA); 14. *biga* (BĪGA); 15. *bocí* (*BUCCĪNU); 16. *butlloja* i variants;¹⁹ 17. *barrina* (BERRUĪNA amb bilabialització posterior del so inicial per influència fonètica dels moros espanyols);

V-: 18. *vespre* (VĚSPĚRU); 19. *ventre* (VĚNTRE); 20. *vedell* (VĪTĚLLU) 21. *vespa* (VĚSPA); 22. *verd* (VĪRĪDE); 23. *vernís* (VERONĪCE); 24. *vellut*

12. BRABLB, XXV (1953), 171-226.

13. Palma de Mallorca, 1930-1962 (=DCVB).

14. Madrid 1954 (=DCEC).

15. MONTOLIU, *op. cit.*, 41.

16. P. FABRA, *Diccionari General de la Llengua Catalana*, Barcelona, 1974.

17. És presumible un encreuament amb (a) *bocar* d'un altre origen etimològic.

18. Pel que fa a la bilabialització de *volar*, veg. pàg. 9.

19. Ens referim a les formes *bòfia*, *bufolla*, *bimbolla*, més o menys relacionades pel que fa a llur origen etimològic.

(VĪLLUS); 25. *vint* (VĪĠNTI, *VĒNTI); 26. *vidre* (VĪTRĚU); 27. *vostre* (*VŎSTRU); 28. *vímet* (VĪMĪDE); 29. *vaig* (*VADIO);

Altres procedències: 30. *verdolaga* (PORTULĀCA, per influència de la pronúncia mossaràbiga i per contaminació de *verd*, segons DCEC, IV, 709); 31. *và-nova* (GALNĀPE);

b) *Posició intervocàlica:*

-P-: 32. *puvill(a)* (PUPĪLLU, PUPĪLLA);²⁰

-B-: 33. *cavall* (CABALLU); 34. *hivern* (HIBĚRNU); 35. *fava* (FABA); 36. *llavi* (LABĪU); 37. *núvol* (NŪBĪLU); 38. *sovint* (SUBĪNDE); 39. *-ava* (-ABA);

-F-: 40. *Esteve* (STEPHANU); 41. *rave* (*RAPHANU);

-V-: 42. *ovella* (OVICULA); 43. *avi* (*AVĪU); 44. *Divendres* (DĪE VĚNĚRIS); 45. *oliva* (OLIVA); 46. *clàvia* (CLĀVĪCŪLA, *CLĀVĪCA);

-V- antihitàica: 47. *masover* (MANSUARIU).

Altres procedències: 48. *ganivet* (fràncic *knif* més sufix -ĪTTU).

Casos de contacte consonàntic bilabial/làbio-dental:²¹ 49. *bava* (BABA); 50. *bevedor* (BĪBĪTORE); 51. *bover* (derivat de BŎVE); 52. *bavor* (VAPŎRE) amb el significat de «xafogor»;²² 53. *bolva* (*ŪLVA) que Montoliu assigna a «les fulles que abriguen l'espiga del moresc».²³

c) *Agrupacions consonàntiques:*

-NV-: 54. *convent* (CONVĚNTU); 55. *enveja* (INVIDIA); 56. *convidar* (*CON-VĪTĀRE);

-DV-: 57. *avisar* (*ADVISARE);

-RV-: 58. *nervi* (NĪRVĪU); 59. *servir* (SERVIRE); 60. *conservar* (CONSĚRVĀRE)

-LV-: 61. *malva* (MALVA);

-R'B-: 62. *cervell* (CERĚBĚLLU).

Estrangerismes:

63. *vat*, *volt*; 64. *vagó*; 65. *vals*; 66. *vermut*; 67. *violí*; 68. *vano* (mot no registrat al Diccionari Fabra bé que introduït com a designació vulgar de

20. Segons notificació del Dr. Joan Veny, els casos de successió *p...b > p...v* — *pebrot* (derivat de (PĪPĚRE), *pebrina* (PIĚRĪNA), *pobre* (PAUPĚRE), *pebre* (PĪPĚRE), *Poboleda* (POPĪLEA) ... — poden explicar-se per dissimilació de bilabials.

21. En aquestes formacions la bilabial inicial pot haver influït en la mutació *v > b* mitjançant un procés assimilatori.

22. MONTOLIU, *op. cit.*, 39. Hom pot pensar en una forma intermèdia * *vabor* per metàtesi de la variant etimològica.

23. MONTOLIU, *op. cit.*, 40. DCVB registra les dues entrades *bolva*, *volva*, la primera forma originada per dissimilació de la segona.

ventall); 69. cast. *biberón*; 70. *bicicleta*; 71. *billar*; 72. cast. *calvo*; 73. *cascavellito*; 74. cast. *avaro*; 75. *avió*; 76. *babadero* variant del cast. *babero*; 77. cast. *caballitos*; 78. cast. *ciervo*; 79. *diluvi*; 80. cast. *llavero*; 81. cast. *maravilla* (nom de pasta de sopa); 82. cast. *pavo*; 83. cast. *vago*; 84. cast. *vajilla*; 85. cast. *veneno*; 86. cast. *verbena*; 87. *viso* (mot no registrat al Diccionari Fabra).

Alguns mots no inclosos al qüestionari mereixen un comentari, car foren eliminats posteriorment, d'acord amb les respostes dels informants: *volar* sempre és realitzat amb bilabial inicial potser per influx de la vocal labial següent; el mateix esdevé amb *vomitar* on, a més, pot haver-hi una influència expressiva, un fono-simbolisme evident; entre els sons intervocàlics cal remarcar el cas de *tàvec* (llat. TABANU) realitzat sempre amb [b] independentment de les possibles variants morfològiques; el mot *savi* (llat. *SABIU) tampoc presenta variacions i no ofereix mai pronúncia làbio-dental, possiblement per castellanisme; *trèvol* (llat. TRIFOLIUM) es troba en les mateixes condicions d'uni-formitat bilabial que els exemples anteriors.

Fetes aquestes precisions entorn del qüestionari, hem de dir que l'ordre de preguntes ha estat fet seguint una disposició temàtica dels termes per tal de facilitar la tasca al subjecte.

IV

TAULA DE RESULTATS

El percentatge d'aparició d'un so a cada una de les formes etimològiques apuntades al qüestionari ens ha permès de fixar l'índex de distribucionalitat posicional de /v/. Aquesta consideració distribucional — repartició en posició inicial, posició intervocàlica, agrupacions consonàntiques — va acompanyada d'un estudi sobre la capacitat de rendiment funcional de les oposicions escollides efectuat també estadísticament. De fet, ambdós aspectes no s'anul·len sinó que es complementen: el subjecte parlant pronuncia un al·lòfon determinat en una posició contextual perquè té consciència del valor fonemàtic que comporta la producció d'aquell so en lloc d'un altre.

Per tal de determinar la vigència total del fenomen consonàntic làbio-dental fricatiu sonor al Tarragonès seguim les apreciacions del dialectòleg Jean Séguy,²⁴ el qual en un intent d'estructurar fonològicament els resultats estadístics de les seves investigacions, proposa d'assignar valor fonemàtic a una realització fònica determinada si el percentatge d'aparició d'aquesta excedeix el 80 %. D'acord amb aquest principi i prenent consideració del *tempo* lent establirem els següents sectors:

24. J. SÉGUY, *Essai de cartographie phonologique appliquée à l'Atlas Linguistique de la Gascogne* «Actes du X Congrès International de Linguistique et Philologie romanes», III (Paris 1962), 1029-1050.

1) *Zona de distinció*. Les localitats afectades són la Canonja, el Morell, Puigdelví, la Pobla de Mafumet, Renau, Salomó, l'Argilaga, Vilallonga i Vila-seca. Heus ací els percentatges:

a) Parells mínims

	Localitats														
	LC		M		Pf	PMf		R	S		Ar	VI		V	
	I	II	I	II	I	I	II	I	I	II	I	I	II	I	II
v-	85	14	96	61	90	85	47	87	83	30	90	97	83	85	54
b-	15	86	4	39	10	15	53	13	17	70	10	3	17	15	46

b) Posicions contextuais

	Localitats														
	LC		M		Pf	PMf		R	S		Ar	VI		V	
	I	I	II	I	I	II	I	I	II	I	I	II	I	II	
<i>Posició inicial</i> ²⁵	v	90	100	80	90	83	40	100	70	73	80	97	83	97	92
	b	10	0	20	10	17	60	0	30	27	20	3	17	3	8
<i>Posició intervocàlica</i>	v	84	83	83	78	79	30	100	80	47	56	83	50	92	63
	b	16	17	17	22	21	70	0	20	53	44	17	50	8	37
<i>Grups</i>	v	96	91	83	91	88	25	100	100	50	100	80	—	95	88
	b	4	9	17	9	12	75	0	0	50	0	20	—	5	12

De les taules exposades es desprèn el següent:

— Si observem la taula de parells mínims, veurem que els percentatges disminueixen d'una manera claríssima a mesura que els subjectes són més joves — tipus II. Doncs bé; l'índex de disminució no és constant a tot arreu. A la Canonja, Salomó i l'Argilaga — els subjectes II de l'Argilaga no distingeixen mai — la regressió és gairebé absoluta; al Morell, la Pobla i Vila-seca la regressió s'imposa mitjanament; finalment, a Vilallonga podem parlar d'una persistència efectiva. D'altra banda, a les anotacions al marge, hem registrat diverses

25. Excloem els exemples 12 a 17 del qüestionari — casos de v- llatina — car la bilabial inicial es conserva íntegrament.

vegades una vacil·lació evident per part de la generació II a l'hora de distingir parells mínims.

¿Varia gaire aquesta distribució si observem la pertinència del fonema làbio-dental a les diverses posicions contextuals? Creiem que no essencialment. Amb tot, l'índex de confusionisme no és tan general entre la generació II com s'esdevenia amb els parells mínims: la tradició lingüística, la *norma* imperant, així com és, d'una banda, el vehicle que promou les alteracions a nivell de sistema fonològic, també possibilita la perduració d'articulacions determinades en casos etimològics o en posicions contextuals fixes. Recordaré el que diu Coseriu a propòsit de la distinció entre *norma* i *sistema*. Segons ell, la norma inclou tot allò que en el parlar concret és «repetició de models anteriors»; el sistema contindria «solament allò que a nivell de norma és considerat com a forma indispensable, com a oposició funcional... un cop hem deixat de banda tot allò que és costum, tradició constant, element comú a través de tota la parla de la comunitat considerada, però que manca de valor funcional... És a dir: el pas de norma a sistema implica l'eliminació del que és *variant facultativa* normal o *variant combinatòria* i la conservació del que és *funcionalment pertinent*».²⁶

L'aplicació d'aquesta anàlisi troba un possible paral·lisme a les poblacions del Morell, Vila-seca i, en part, Salomó: la disminució entre generacions no és radical, almenys en posició inicial. Pel que fa a Vilallonga, la situació contextual no difereix de les observacions fetes abans a propòsit dels parells mínims, mentre que, a l'altre extrem, els informants II de la Canonja i l'Argilaga ja no labiodentalitzen.

— Un segon punt a considerar és de caràcter fonètic: sembla haver-hi una tendència marcada a confondre *b* i *v* en [b] en posició intervocàlica. Aquesta tendència també caracteritza —bé que amb menys intensitat— les realitzacions agrupades.

En primer lloc observem que els percentatges ja experimenten un descens sensible en la generació I. La regressió en posició intervocàlica no ofereix cap dubte en els informants II: únicament al Morell el percentatge es manté.

L'actualització d'aquestes alteracions tendeix a accentuar-se quan el *tempo* és ràpid. Les anotacions que hem fet al marge del qüestionari confirmen les confusions freqüents de *v/b* en seqüències sintagmàtiques pronunciades ràpidament. Si hom demana a l'informant que repeteixi pausadament i isoladament aquestes mateixes seqüències, el percentatge de confusió entre els dos sons disminueix clarament.

2) *Zona de transició*. — Què anomenem zona de transició? Troubetzkoy deixà clar que el terme ha d'ésser reservat per a aquelles regions «on els diversos mots presenten tan aviat una com l'altra *realització* de l'antic fonema. Per altra banda», continua Troubetzkoy, «els límits d'extensió que caracteritzen les diferents formes fòniques dels mots esmentats no guarden cap

26. COSERIU, *op. cit.*, 96.

relació».²⁷ Cal incloure aquí els casos que no superen, en cap consideració d'ordre opositiu o distribucional, el percentatge del 80 % en relació amb la realització del fonema analitzat. Al Tarragonès trobem Constantí, els Pallaresos i Perafort. Heus ací les taules estadístiques:

a) Parells mínims

	Localitats			
	C		PII	P
	I	II	I	I
<i>v-</i>	28	29	28	70
<i>b-</i>	72	71	72	30

b) Posicions contextuals

		Localitats			
		C		PII	P
		I	II	I	I
<i>Posició inicial</i>	<i>v</i>	27	44	50	83
	<i>b</i>	73	56	50	17
<i>Posició intervocàlica</i>	<i>v</i>	24	38	41	72
	<i>b</i>	76	62	59	28
<i>Grups</i>	<i>v</i>	23	20	33	75
	<i>b</i>	77	80	67	25

Bàsicament es produeix també un moviment recessiu de la generació II. Així hi ha una disminució clara de l'articulació làbio-dental entre els membres II a Perafort i una pèrdua absoluta als Pallaresos. El cas de Constantí no presenta problemes: les xifres que hem constatat reflecteixen una dinàmica regressiva molt estesa ja entre els elements I.

3. *Zona de no-distinció*. — No distingeixen fonemàticament ni fonològicament: Altafulla, el Catllar, els Garidells, la Nou de Gaià, la Pobra de Montornès, la Riera de Gaià, Roda de Berà, la Secuita, les Gunyoles, Vis-

27. TROUBETZKOY, *op. cit.*, 345.

tabella i Vespella de Gaià. Cal incorporar-hi Tarragona, com han apuntat els lingüistes en diverses ocasions.

Aquesta apreciació és vàlida en qualsevol context o parell mínim. Únicament hem de constatar algun *fòssil fonètic* que justifica la pertinència del fet analitzat en altre temps. Així hem pogut recollir la forma [klávi] «clàvia» a la Nou i a la Pobla de Montornès. Per altra banda, sembla bastant viva la pronúncia [váke] «vaca» per a designar una classe especial de caragols.

V

ALTRES ELEMENTS DE JUDICI

Procurarem d'incloure aquí observacions que complementin les classificacions esquematitzades.

1) *Testimoniatge d'individus no rigorosament autòctons:*

a) De pare o mare procedents de pobles de la mateixa zona:

L'enquesta feta a dos subjectes de característiques similars — l'un fill de Perafort de pare de Perafort i mare dels Garidells, l'altre fill dels Pallaresos residint a Perafort des de petit i de pare dels Pallaresos i mare de Perafort — confirma la inclusió de P i Pll a la zona II. En efecte, els informants esmentats — de seixanta-cinc i seixanta-sis anys respectivament — solament presentaven vestigis de pronúncia làbio-dental i cap d'ells efectuava distinció de parells mínims.

b) Individus de descendència extracomarcal:

Interessa d'apreciar fins a quin punt la pronúncia làbio-dental constitueix, en aquests casos, quelcom característic de l'indret extracomarcal o quelcom assimilat. En aquest sentit, les interferències poden confirmar el grau de vigència del fonema en qüestió als pobles afectats. Considerarem alguns exemples:

P: Informant I nat a Perafort, de pare de la Masó (Alt Camp) i mare de Perafort. No fa oposicions però conserva un 73 % de casos de v- inicial de mot i un 20 % de casos de realitzacions intervocàliques. Tenint en compte que a l'Alt Camp la pronúncia làbio-dental ha romàs ben vigent, la regressió ha d'ésser imputada al fet que el subjecte hagi nascut en una zona poc labio-dentalitzadora.

M: Informant II nat al Morell, de pare de Ferran (poblat de la zona III no diferenciadora) i de mare del Morell. No s'ha mogut del poble. L'índex

de diferenciació és molt elevat: fa un 80 % d'oposicions i adapta del castellà a la parla local mots com *calvo*, *avaro*, *vajilla*... amb pronúncia clarament làbio-dental. El grau d'assimilació justifica sobradament la inclusió del Morell en el grup I diferenciador.

C: Informant II nat a Constantí, de pare de Vilanova de Prades i mare de Constantí. No diferencia.

P: Informant I nat a Perafort, de pare de Barcelona — a la capital del Barcelonès hom no distingeix *b* de *v* — i de mare de Perafort. No distingeix.

Sc: Informant II nat a la Secuita, de pare de la Secuita i mare d'Albi — comarca de les Garrigues. No fa diferenciació.

LG: Informant I nat a les Gunyoles, de pare de Vilaverd — comarca de la Conca de Barberà — i de mare de les Gunyoles. No s'ha mogut del poble. El percentatge de diferenciació és d'un 100 %. Creiem que les motivacions són degudes al fet d'imposició de la parla extracomarcal sobre la zona del Tarragonès afectada: els testimoniatges de Griera i Alcover confirmen rellevància de l'articulació làbio-dental a la Conca; de la mateixa manera, l'ALPI registrava labiodentalització clara a Vimbodí. Nosaltres hem parlat amb subjectes I d'aquella comarca — Rojals, Blancafort —, residents actualment a zones de no-diferenciació, que encara conserven bé la làbio-dental.

2) *Assimilació d'estrangerismes*. — Hi ha algunes formes assimilades directament de la pronúncia castellana articulades sempre amb *b*. Heus ací els mots *vagó*, *valsp*, *savi* — ja esmentat a la pàg. 9 —, cast. *calvo* i cast. *ciervo*.

Entre les ultracorreccions, cal esmentar la interessant pronúncia [visiklétɛ] per *bicicleta*.

Hem registrat exemples de dissimilació com [vivɛrón], [viburón], [biburón] per cast. *biberón* amb possible intervenció d'algun tipus d'analogia significativa. Quant a la pronúncia [bɛvɛdɛru], Sebastià Mariner ja explica²⁸ que es tracta d'un creuament de mots castellans *babero* i *babador* amb formació d'una forma *bavadero* ben viva a la nostra comarca.

Una classificació dels percentatges relatius a la pronúncia d'estrangerismes dóna: un primer grup de poblacions amb més d'un 80 % (la Canonja, el Morell, Renau, Vila-seca, Vilallonga), un segon grup entre un 65 % i un 80 % (Perafort, la Pobla de Mafumet, l'Argilaga), un tercer entre un 50 % i un 65 % (els Pallaresos i Puigdelfí) i un quart amb menys d'un 50 % (Salomó i Constantí).

Aquestes xifres són vàlides pel que fa a la generació I. La generació II experimenta un descens uniforme del 10 al 20 %: cal exceptuar la Canonja on, com hem vist, la distinció només és conservada pels informants vells i Salomó, on aquests subjectes II presenten una certa recuperació diferenciadora.

3) *Observacions no relacionades amb el qüestionari*. — Solament una pronúncia lenta i meditada ha possibilitat moltes ve-

28. MARINER, *op. cit.*, 176.

gades la transcripció de la làbio-dental intervocàlica. Així i tot, hem dubtat sovint i en ocasions determinades no hem tingut més remei que apuntar la doble possibilitat bilabial i làbio-dental. Molts dialectòlegs creuen que fer repetir al subjecte una mateixa forma per tal de descobrir l'articulació precisa d'un so és contraproduent i no gens aconsellable; i, en efecte, no solament interessa la consciència fonològica del parlant sinó també les realitzacions *fi-siques* habituals que emet. La ciència fonètico-fonològica és, en gran part, ciència acústica i la propagació d'un canvi depèn decididament de la captació acústica i de les conseqüències lingüístiques que pot arribar a comportar un seguit de fets de captació.

Val la pena de destacar algunes dites rellevants per al nostre propòsit recollides de boca dels informants. Així (ki ɛ lɛnsiam beɥ | kwan ɛz mɔf ' nɔi vɛɥ], «qui a l'enciam beu, quan és mort no hi veu», dita recollida a Vila-seca, i la variant de Constantí [si pasɛs pɛr ɔɛbaŋ dɛ lɛ rɔbɛ ' i nɔ bɛɥs |kwan tɛz mɔf ' nɔi vɛɥs], «si passes per davant de la roba i no beus, quan ets mort no hi veus», justifiquen l'articulació làbio-dental intervocàlica de *veus* — inexistent en el cas de *davant* — car així s'evita la confusió fònica amb *beus*, forma emplaçada en el mateix context. Diríem que màximes d'aquest tipus ajuden a recordar parells mínims. La tradició lingüística — manifestació de la *norma* del fet de parla — pot pesar de forma decisiva des d'una perspectiva fonològica.

Quan res no pot justificar el manteniment de *v* intervocàlica, la realització *substancial* de /v/ per mitjà d'una articulació bilabial no és infreqüent i el context promou les dificultats de transcripció analitzades més amunt. El mateix informant de Constantí esmentat deia amb velocitat d'emissió considerable [kwan lɛ maŋ bramɛ maŋɛbásɛ | pɛzizɛs | pɔzɛ lɛraɔɛ-l káfu ' i bɛs kap ɛ kázɛ], «quan la mar brama a mas Rabassa, pagès, posa l'arada al carro i ves cap a casa».

4) *Parahelismes lèxics*. — Les isoglosses que situen l'extensió d'un tret rellevant, acostumen a guardar relació directa amb l'extensió d'altres diferències fonètiques, morfològiques o lèxiques. Heus ací la necessitat de comptar amb material copiós a l'hora de fonamentar si tal o tal parla ha d'ésser considerada com a varietat diasistemàtica plena amb tots els atributs o no ha d'ésser-ho.

En el cas de fets lingüístics isolats també resulta aconsellable de recolzar determinades distribucions geogràfiques amb divisions isoglòssiques relatives a altres fenòmens lingüístics. En aquest sentit hem fet unes constatacions lèxiques que considerem profitoses. Entre els mots inclosos al qüestionari *tàvec, bavor, bolva* i *cavallet* mereixen la nostra atenció:

bavor A la zona I és realitzada [bɛvó]. Sols Salomó presenta [buvó]. A la zona II, Perafort presenta la solució pròpia de la zona I, Constantí fa la solució intermèdia [bɛbó]²⁹ i els Pallaresos ja registra [bubó]. A la zona III,

29. Veg. nota 22, pàg. 8.

Altafulla, la Nou, la Pobla de Montornès i Creixell de Mar pronuncien també [buβó] i fins i tot, [buφ]. No trobem exemples de [bɛβó] en aquesta zona. L'explicació més imaginable postularia que allí on s'ha conservat *v* no hi ha hagut necessitat de modificar la forma normal. Oposadament, l'existència de bilabial fricativa ha promogut un arrodoniment labial en la pronúncia de la vocal neutra per influència de les dues bilabials adjacents.

cavallet Aquesta forma ha desaparegut quasi totalment. Solament l'hem registrada de forma episòdica al Morell, la Pobla de Mafumet, el Catllar, Vila-seca i Vilallonga. No sembla casual que, llevat del Catllar, els altres quatre pobles hagin estat uniformement inclosos a la zona I de màxima diferenciació: es tracta d'una forma lèxica que, ben característica d'aquesta part del Tarragonès, ja recollia Montoliu fa més de cinquanta anys.

bolva Mot conegut per la generació I a les zones I i II, inclosa la localitat de la Secuita. A la dreta del Gaià — més enllà del Catllar — no es coneix la denominació esmentada.

tàvec És potser el cas més exemplificador a causa de la seva variació formal. La distribució geogràfica coincideix amb el cas de *bolva*. Així a Tarragona, a la Canonja, a Constantí, a Vila-seca i a Vilallonga registrem [tɛβán^k] i a la resta [tɛβál]. A la dreta del Gaià solament es troba la denominació [tɛβák].

Creiem que aquestes exemplificacions lèxiques reforcen la diferenciació entre les zones que postulem i, particularment, entre les zones I-II i la zona III.

VI

INTERPRETACIÓ

Qualsevol interpretació estructuralista d'uns fets de llengua ha de valorar forçosament l'acció conscient del subjecte parlant. Coseriu ens recorda que «cap tipus d'agent extern pot actuar *sobre la llengua* sense que abans hagi passat per la llibertat i la intel·ligència dels parlants». ³⁰ Segons això, cal establir una diferenciació entre condicionaments que promouen els fets d'innovació i motius reals del fet de canvi (fet de canvi = adopció d'una innovació). Aquesta distinció permet l'aplicació del que Doroszewski anomena *factors endògens* i *factors exògens*: els primers actuen a l'interior del sistema mateix de la llengua; entre els factors exògens caldria comptar les motivacions socials, les implicacions geogràfiques i les determinacions fisiològiques.

30. COSERIU, *op. cit.*, 196.

1) *Factors exògens:*

A) *Motivacions sòcio-geogràfiques.* — En el mapa que adjuntem hem cartografiat els resultats obtinguts en la nostra anàlisi. El gruix de les isoglosses reflecteix la distribució ja esmentada: mentre que el contrast entre una zona I i una zona II s'adiu al testimoni dels informants I, el labiodentalisme presentat pel conjunt d'informants II caracteritza únicament una petita àrea inclosa en la zona I que comprèn les localitats de Vila-seca, el Morell i Vilallonga. El coeficient de diferenciació entre els elements II en aquests tres municipis és superior al 50 % segons es desprèn de les taules exposades a la pàgina 10. El mapa no reflecteix l'estat en què es troba la pronúncia dels informants III: diverses circumstàncies justifiquen una pèrdua pràcticament absoluta de l'articulació làbio-dental en aquesta tercera generació.

En realitat, ens trobem davant una isoglossa global que es va desplaçant. El procés de desplaçament no respon a motivacions determinades per l'estructuració fisiològica del terreny. És uniforme i obeeix a una pressió promoguda des del sud i sud-est cap al nord i oest: es produeix un fet de *desfonologització* per mitjà del qual l'àrea de /b/ s'infiltra en els dominis de /v/ d'una forma progressiva. Analitzem els motius d'aquesta desfonologització gradual zona per zona:

Zona III Constitueix un focus important d'irradiació betacista. El betacisme és la solució generalitzada entre els informants I. Les afirmacions dels dialectòlegs de primer terç de segle, així com els resultats presentats per l'ALPI, ens indueixen a pensar que la mutació ha estat ràpida i que s'ha estès àmpliament. Hi ha factors de possible influència:

a) En general, aquesta àrea és molt ben comunicada. Els pobles costaners s'intercomuniqueu per mitjà de la carretera N 340 i la línia de ferrocarril Barcelona-Tarragona. Els pobles més interiors resten connectats per la carretera Torredembarra - la Secuita i per la línia de ferrocarril Sant Vicenç-Roda - Reus.

b) La dinàmica de mercat és favorable a Tarragona, bé que cal remarcar que, llevat de la Secuita i agregats, hom anava al Vendrell a comprar bestiar. En aquest sentit, la Secuita es proveïa de les compres fetes a Valls.

c) Cal esmentar la importància que té i ha tingut el factor turístic al llarg de la costa. A l'interior no sembla haver incidit directament.

Tot aquest complex de circumstàncies sembla afavorir la regressió del labiodentalisme. Tenint en compte que Tarragona i el Vendrell són i han estat dominis betacistes, no és estrany que el procés gradual d'absorció hagi pogut afectar fins i tot centres situats a l'altre cantó del Gaià (els Garidells, la Secuita i agregats — excepte l'Argilaga). Entre les causes que han pogut influir esmentarem l'enllaç per carretera apuntat més amunt i la proximitat geogràfica dels termes el Catllar - la Secuita i la Secuita - els Garidells. Ambdós factors són recolzats pel fet que el percentatge de casaments de gent de la Secuita

i els Garidells amb gent procedent d'altres indrets sembla haver estat sempre força considerable.

Zona II Les circumstàncies exògenes indiquen:

a) Comunicació per carretera amb Tarragona (Constantí: carretera local Tarragona - Alcover - Valls; els Pallaresos: carretera local Tarragona - Pont d'Armentera; Perafort: N 240).

b) Aquests tres pobles formen part de l'àrea comercial de Tarragona, bé que Constantí i Perafort enllacen també comercialment amb Reus.

c) Abans de l'emplaçament de la refineria, solament Constantí era una localitat amb immigració efectiva.

La progressió betacista es deu, d'acord amb els punts exposats, a una probable influència lingüística de Tarragona: seria un cas d'*àrea focal*, atesa l'estreta relació que guarda la capital amb els centres considerats en aquesta zona.

Zona I L'àrea de màxima distintivitat en individus II no inclou la Canonja, la Pobla i Puigdelví. El fet que la Canonja hagi passat a dependre del municipi de Tarragona pot haver induït a la pèrdua opositiva.

El cas dels municipis ratllats en el mapa pot explicar-se remarcant llur íntima relació comercial amb el Baix Camp i la capital Reus. El cas del Morell és ben clar: un 80 % dels articles de consum són adquirits a Reus, ciutat amb la qual existeix un contacte constant a nivell de comunicacions.

Restarien com a *àrees residuals* els pobles de Renau i Salomó. Per tal d'explicar i raonar les motivacions que incideixen en el labiodentalisme d'aquestes localitats s'hauria d'investigar la zona situada més cap al nord i que ja pertany a l'Alt Camp.

No hem d'oblidar que entre el seguit de possibles condicionaments s'inscriu plenament l'impacte del castellà. L'arribada d'immigrants és cada cop més considerable i l'acció dels canals d'informació molt important. Sense valorar això, difícilment podríem explicar-nos com en aquesta zona I els membres de la generació III han pogut abandonar quelcom que formava part del patrimoni lingüístic de llurs pares. Cal remarcar, d'altra banda, que el canvi no és notat per les noves generacions: saben i observen les diferències que presenta el vocalisme a alguns pobles veïns però no s'adonen del procés de desfonologització del fonema /v/. Els vells semblen més sensibles al canvi. Heus ací, doncs, un altre factor que indica la influència de la pronúncia oficial emulada inconscientment.

B) Motivacions fonètiques. — Hem vist com la posició intervocàlica pot haver estat un primer factor responsable de confusió. Els percentatges que hem tret testimonien que la generació II tendeix a conservar molt millor *v* inicial que no -*v*- voltada de vocals. Nosaltres, basant-nos en experiències auditives pròpies, creiem que, en la posició afectada, s'estableix una correlació entre /v/ poc definida articulatòriament i un producte acústic exempt

de les vibracions provocades pel contacte efectiu entre dents i part interna del llavi inferior. De fet, el contacte és gairebé inexistent i molt relaxat, de manera que una orella poc sensible no reconeix amb facilitat el so làbio-dental: la confusió amb [b] és, almenys auditivament, un fet constatable.

Hom podria argumentar que el canvi gradual observat en el present estudi guarda un paral·lisme amb altres mutacions molt anteriors en el temps. En efecte, segons Alarcos Llorach,³¹ el mateix fenomen que es produeix al Tarragonès fou, al final de l'Edat mitjana, la causa que motivà al Principat la confusió fonemàtica /v/ - /b/ d'una manera favorable al fonema bilabial. A les zones que conservaren la distinció, /v/ mantingué una articulació prou clara i precisa per tal que, malgrat l'existència de variants febles fricatives de /b/, es conservés l'oposició. Si acceptem aquesta explicació hem de postular que s'ha tingut clara consciència del fonema làbio-dental durant molt temps a la nostra comarca; la pèrdua d'aquesta consciència, o millor, la manca de necessitat diferenciadora justifiquen una atenció articulatòria insuficient en la posició contextual més favorable a la confusió. Les isoglosses delimitades en pàgines anteriors i llur orientació permeten d'entreveure unes motivacions d'influència geogràfica per part de les poblacions de prestigi més considerable. És molt possible que el binomi Tarragona - Baix Camp representi el factor que explica una conservació en els individus II a la zona més occidental del Tarragonès i una regressió quasi absoluta a les poblacions més estretament relacionades amb Tarragona.

Pel que fa a les teories que no han pogut justificar la llarga coexistència de dues articulacions intervocàliques tan conflictives, cal imaginar, en el cas del Tarragonès, una originària articulació làbio-dental clara en totes les posicions contextuales. Únicament les recents pressions exògenes de caràcter sòcio-geogràfic i articuladori han determinat l'elecció i la generalització d'una entitat fonològica allí on abans apareixia l'altra.

2) *Factors endògens:*

Presentarem les repercussions que comporta la desfonematització en el dia-sistema del català.

Amb la presència de /v/, la classe de consonants greus-difuses del sistema fonològic presenta una nova possibilitat opositiva. Correlativament a les oposicions interrupta-contínua i sonora-sorda entre /p/ - /f/ i /b/ - /p/ podríem postular /b/ - /v/ i /v/ - /f/. S'originaria així una disposició quadrangular (sense considerar /m/):

/v/	_____	/f/
/b/	_____	/p/

31. E. ALARCOS LLORACH, *Algunas consideraciones sobre la evolución del consonantismo catalán*, «Miscelánea Homenaje a André Martinet» II (La Laguna 1958), 5-40.

L'estructuració del diasistema hauria d'incloure aquesta disposició opositiva. D'aquesta manera les varietats geogràfiques es veurien reflectides amb propietat.

Amb la desfonologització de /v/, el sistema de fonemes d'ordre labial es redueix i passa a ésser de natura triangular. És la figura que presenta Badia:³²

	/f/
/b/	/p/

L'oposició /p/ - /f/ representa la correlació interrompuda-contínua, mentre que /b/ ha de fer de correlat sonor simultani dels fonemes sords /f/ i /p/. Sota una apreciació fonològica no s'estableix diferència funcional entre les relacions d'oposició presentades pels fonemes inicials dels mots catalans *boll/foll* i *boll/poll*. El mateix esdevé amb *bel/fel* i *bel/pèl*. Fins ara al Tarragonès podíem parlar d'una diferenciació generalitzada a totes les generacions entre parells del tipus *bel/vel* i *fel/vel*: amb la desfonematització ha estat perduda una característica pròpia de la variant parlada en aquesta comarca.

DANIEL RECASENS I VIVES

Tarragona

32. BADIA MARGARIT, *Problemes de la commutació consonàntica en català*, BdF, XXI (1965), 333.